

РОЗДІЛ VI. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 355.233.1:355.457

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-3-2-01>

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИКО-СТРОЙОВИХ ЗАНЯТЬ ІЗ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

Балагур Л. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри прикордонної служби
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
вул. Шевченка, 46, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0002-1137-1670
denesukgalina@gmail.com*

Карасьов Д. Л.

*старший викладач кафедри прикордонної служби
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
вул. Шевченка, 46, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0003-1479-9186
KarasiiovDL@ukr.net*

Грінченко В. В.

*старший викладач кафедри прикордонної служби
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
вул. Шевченка, 46, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0002-0496-2456
gvv2773@ukr.net*

Олешко Д. О.

*викладач кафедри прикордонної служби
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
вул. Шевченка, 46, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0001-7515-1629
oleshko104@ukr.net*

Ключові слова: вища
військова освіта,
тактико-стройові заняття,
методика, прикордонна
служба, майбутні
офіцери-прикордонники.

У статті проаналізовано проблему змісту вищої військової освіти в Україні, зокрема змісту методики проведення тактико-стройових занять. Метою статті є розкриття специфіки такої методики у вищому військовому навчальному закладі прикордонного відомства. Автори здійснили теоретичний аналіз на основі тих наукових праць, що присвячені запропонованій проблемі (переважно військових педагогів-прикордонників). Задля розкриття специфіки методики проведення тактико-стройових занять було здійснено інтерпретацію основних понять: тактичної

підготовки, тактичних занять, тактико-стройових занять. Згідно з Положенням про освітній процес в академії прикордонної служби наведено усі види тактико-стройових занять, що проводять науково-педагогічні працівники академії: звичайні, спільні та контрольні.

Надалі авторський колектив проаналізував зміст методики тактико-стройових занять в академії прикордонної служби: вимоги, тривалість та особливості проведення занять. На прикладі навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби» наведено специфічні особливості тактико-стройових занять прикордонного відомства. Основними методами дослідження були проблемно-цільовий та ретроспективний методи; контент-аналіз навчальної програми; систематизація отриманої інформації. Основними результатами проведеної роботи є визначення змісту методики тактико-стройового заняття для майбутніх офіцерів-прикордонників. Основним висновком здійсненого дослідження є твердження щодо позитивного впливу тактико-стройових навчальних занять на становлення особистості майбутнього офіцера прикордонної служби. Авторський колектив звернув увагу на перспективні напрями подальших наукових досліджень: формулювання методичних рекомендацій щодо проведення тактико-стройових занять, використання більш широкого арсеналу педагогічних методів та прийомів у поєднанні із вправами, поясненням та демонстрацією.

METHODS OF CONDUCTING TACTICAL AND MILITARY CLASSES WITH FUTURE OFFICERS OF THE STATE BORDER SERVICE

Balagur L. O.

Ph. D. in Pedagogy,

*Associate Professor at the Department of Border Guard Service
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytsky
Shevchenka str., 46, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1137-1670
denesukgalina@gmail.com*

Karasev D. L.

*Senior Lecturer at the Department of Border Guard Service
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytsky
Shevchenka str., 46, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1479-9186
KarasiiovDL@ukr.net*

Grinchenko V. V.

*Senior Lecturer at the Department of Border Guard Service
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytsky
Shevchenka str., 46, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0496-2456
gvv2773@ukr.net*

Oleshko D. A.

*Lecturer at the Department of Border Guard Service
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytsky
Shevchenka str., 46, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7515-1629
oleshko104@ukr.net*

Key words: *higher military education, tactical and combat training, methods, border service, future border officers.*

The content of the article analyses the problem of the content of higher military education in Ukraine, in particular the content of the methods of tactical combat training. The purpose of the article was to reveal the specifics of such a technique in a higher military educational institution of the border department. The authors carried out a theoretical analysis on the basis of those scientific works devoted to the proposed problem (mostly military teachers-border guards).

In order to reveal the specifics of the methodology of tactical combat training, the interpretation of the basic concepts was carried out: tactical training, tactical training, tactical combat training. According to the Regulations on the educational process in the Academy of Border Guard Service, all types of tactical and military training conducted by the scientific and pedagogical staff of the Academy are presented: regular, joint and control.

In the future, the author's team analysed the content of the methodology of tactical combat training at the Academy of Border Guard Service: requirements, duration and features of training. On the example of the discipline "Tactics of the Border Guard Service" the specific features of tactical and military exercises of the border department are presented. The main research methods were problem-targeted and retrospective methods; content analysis of the curriculum; systematization of the received information. The main results of this work are to determine the content of the methodology of tactical combat training for future border guards. The main conclusion of the study is the statement about the positive impact of tactical and military training on the formation of the personality of the future officer of the border service. The author's team drew attention to promising areas of further research: the formulation of guidelines for tactical and military training, the use of a wider arsenal of pedagogical methods and techniques in combination with exercises, explanations and demonstrations.

Постановка проблеми. Вища освіта України потребує реформування. Ці реформістські процеси повинні бути не формальними, а глибинними, тому що рівень освіти та технологій у суспільстві є свідченням розвитку цього суспільства. На особливу увагу заслуговує якість вищої військової освіти, що у майбутньому має прояв у тактичній та оперативно-тактичній підготовці фахівців, а отже, впливає на показники бойової готовності та боєздатності. Ця проблема є надзвичайно актуальною для сучасної України, що переживає агресію з боку сусідньої країни. У зміст української системи вищої військової освіти необхідно внести зміни, що насамперед перетворять її на західну модель підготовки, а не на радянську, а також нададуть їй статусу «престижності» освіти серед майбутніх фахівців. З-поміж численної низки факторів модернізації вищої військової освіти варто зосередити увагу на особливому різновиді навчальних занять, властивих лише вищим військовим навчальним закладам (далі – ВВНЗ), – тактико-стройових заняттях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторським колективом здійснено аналіз наукових джерел із метою визначення кола питань, що вже вивчені, та тих, що потребують більш детального вивчення.

Основними науковими працями є роботи таких учених, як В. Березюк (2013), Ю. Дем'я-

нюк (2010), Д. Іщенко (2002), А. Клочак (2004), С. Кубіцький (2002), А. Мисик (2004), В. Райко (2010), О. Фігура (2004).

З проблеми підготовки майбутніх офіцерських кадрів в українській науці іє чимало наукових праць: публікацій, монографій, дисертацій. Увагу до офіцерських кадрів можна пояснити тим, що на представників цієї соціальної групи покладено формування управлінських рішень, відповідальність за їх виконання. У підпорядкуванні в офіцерів завжди знаходиться особовий склад, над яким необхідно здійснювати процеси управління, контролю, навчання тощо. Наведені вище прізвища вчених представляють різні аспекти підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників України. Тому можна зробити висновок, що наведена у статті проблема є актуальною і багатогранною.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Здійснення аналізу проблем вищої військової освіти в Україні дало змогу виокремити проблематику проведення тактико-стройових занять для фахівців правоохоронних структур, зокрема прикордонного відомства.

Тому **метою статті** є аналіз методики проведення тактико-стройових занять для майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Проблема модернізації змісту професійної підготовки майбутніх офіцерів української прикордонної служби підтверджена змістом основних нормативно-правових документів, якими керується зазначене відомство, таких як Закони України «Про державний кордон» (1991), «Про Державну прикордонну службу» (2011), «Про національну безпеку» (2018). Можна згадати і постанови Кабінету Міністрів України, дотичні до цього питання, накази Міністерства внутрішніх справ України та Адміністрації Державної прикордонної служби України (далі – АДПСУ).

В освітньому процесі ВВНЗ Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), котрим виступає Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ), реалізовує такі види навчальних занять: лекційні, практичні, семінарські, групові, тактико-стройові, лабораторні. Сучасна педагогіка розробила теоретичний та методичний фундамент для проведення усіх видів навчальних занять, а військова освіта адаптувала його для свого середовища.

Особливої уваги потребують так звані тактико-стройові заняття. Звернімося до аналізу основних понять.

Тактика є теорією та практикою щодо підготовки та ведення бою.

Тактична підготовка є різновидом підготовки, що присвячена вивченню положень про підготовку та ведення сучасного бою, про прийоми та способи дій військовослужбовця у різних видах бою у складі відповідного підрозділу (відділення).

Тактичні заняття є різновидом занять, що належить до основних навчальних занять у ВВНЗ, метою яких є надання військової підготовки курсантам (студентам).

Тактичні заняття є різних видів: тактико-спеціальні та тактико-стройові.

Тактико-спеціальні заняття призначені для навчання особового складу правильних та скоординованих дій у складі підрозділу для виконання завдань в умовах воєнного часу, розвитку в керівників підрозділів умінь та навичок щодо управління такими діями. Тактико-спеціальні заняття зазвичай проводять після вивчення певних розділів тактичних та військово-спеціальних навчальних дисциплін. Специфіка тактико-спеціальних занять полягає у тому, що, окрім тактичних дій, командири дещо вищого рівня у військових та правоохоронних структурах повинні присвятити увагу формуванню психологічної стійкості особового складу.

Тактико-стройові заняття є першим та необхідним ступенем узгодженості між підрозділами. Це і є основна мета такого виду навчальних занять.

Основним завданням тактико-стройових занять у прикордонній службі є навчання майбутніх офіцерів. Методика проведення тактико-стройових занять для майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає:

- раціональний розподіл завдань щодо відпрацювання техніки виконання прийомів прикордонниками у різних видах бою поелементно та в повільному темпі;
- відпрацювання техніки виконання прийомів прикордонниками у різних видах бою загалом у межах встановленого нормативами часу;
- повторення прийомів доти, доки не будуть сформовані правильні та узгоджені вміння та навички;
- відтворення тактичної обстановки для відпрацювання окремого нормативу, що може бути не пов'язаний із цілим задумом;
- створення тактичної обстановки нескладного змісту, але задля якісного навчання майбутніх офіцерів-прикордонників.

Науково-педагогічні працівники в НАДПСУ, особливо ті, котрі належать до офіцерського складу, вважають тактико-стройові заняття надзвичайно «гнучкими». Так звана «гнучкість» зазначених навчальних занять полягає в тому, що їх можна проводити за різними сценаріями: з озброєнням, із технікою, піший варіант.

Найбільшою перевагою тактико-стройових занять є те, що всі недоліки можна усунути ще на етапі підготовки до навчального заняття. Наприклад, Тема 10 «Діяльність командира прикордонного підрозділу під час воєнних дій» з навчальної дисципліни «Тактика прикордонної служби» має на меті відпрацювати в курсантів-прикордонників уміння та навички щодо організації діяльності прикордонного підрозділу у воєнний період, зокрема злагоджені дії її командира. Напередодні навчального заняття його керівник аналізує вже наявний у прикордонному відомстві досвід Луганського прикордонного загону та Донецького. Саме на таких прикладах майбутні офіцери-прикордонники отримують початковий досвід та знання щодо правильних дій командира прикордонного підрозділу.

Методика проведення тактико-стройових занять вимагає обов'язкового застосування такої вправи (тренування), як виконання прийомів та способів дій під час виконання тактичних завдань. Важлива вимога – це дотримання нормативу часу. Зважаючи на це, допоміжними методами, окрім вправ (тренувань), у тактико-стройових заняттях є пояснення та демонстрація.

Протягом кожного тактико-стройового заняття, незалежно від його теми, відбувається удосконалення курсантами-прикордонниками їхніх управлінських навичок.

В освітньому процесі НАДПСУ тактико-стройові заняття поділяються на звичайні, спільні та контрольні і зазвичай проводяться на базі Польового навчального центру. Звичайні тактико-стройові заняття відрізняються від спільних тим, що їх метою є відпрацювання навичок узгодженості не лише між прикордонними підрозділами, а й між іншими військовими та правоохоронними формуваннями. Стосовно контрольних тактико-стройових занять, то їх метою є перевірка рівня сформованості умінь та навичок злагодженої взаємодії між підрозділами під час ведення бою.

У проведенні тактико-стройового заняття особлива роль належить його керівнику – офіцеру зі складу науково-педагогічних працівників, оскільки він повинен провести ґрунтовну підготовку до заняття, контролювати процес заняття, досягти переважно достатнього та високого рівня сформованості згаданих вище умінь та навичок.

Варто зазначити, що необхідно звертати увагу на такий етап тактико-стройового заняття, як «детальний розбір». На цьому етапі керівник навчального заняття особисто демонструє окремим курсантам-прикордонникам ті елементи дій, в яких вони припустилися помилки, надає консультацію, управляє обстановкою тощо. На цьому етапі здійснюється реалізація індивідуального підходу до особистості кожного курсанта-прикордонника.

Ще однією особливістю тактико-стройових занять у НАДПСУ є переважання серед методів імітаційного моделювання непрограмного виду, тобто тактична обстановка створюється нескладна, а мішенями виступають макети або елементи бойових мішеней.

Керівництво АДПСУ та НАДПСУ у кадровій політиці запрошує на кафедру «Тактики прикордонної служби» офіцерів із бойовим досвідом із метою якісної фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Загалом слід зазначити, що тактико-стройові заняття є важливим видом навчальних занять, що чинить вагомий вплив на професійну підготовку майбутніх офіцерів прикордонної служби. Внесення інноваційних елементів у ці навчальні заняття в результаті стажування науково-педагогічних працівників за кордоном, а також урахування передового педагогічного досвіду у вищій військовій освіті дає змогу удосконалити якість фахової підготовки майбутніх офіцерів прикордонного відомства.

Висновки. Таким чином, у статті проаналізовано проблему реформування вищої військової освіти в Україні на прикладі НАДПСУ. Методика проведення тактико-стройових занять не є стандартною порівняно з наявними у педагогіці видами занять. Методика є специфічною, оскільки цей вид занять можливий лише у ВВНЗ, проте він не є відокремленим від інших методик, оскільки дає змогу поєднувати інші методи з методом тренування.

Результати дослідження, наведені у запропонованій статті, не вичерпують усіх аспектів цієї проблематики. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є формулювання методичних рекомендацій щодо проведення тактико-стройових занять із магістрами прикордонної служби, використання різних методів традиційної та інноваційної педагогіки під час тактико-стройових занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березюк В.П. Особливості проведення практичних занять з тактики прикордонної служби. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки* / [гол. ред. В. В. Райко]. м. Мельницький : Видавництво НАДПСУ, 2013. 4(69). С. 26–33.
2. Дем'янюк Ю.А. Формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.
3. Іщенко Д.В., Філіпов А.Ф. Основи військової педагогіки. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ПВУ, 2002. 106 с.
4. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти. К., 2002. 19 с.
5. Мисик А.Б., Клочак А.М., Фігура О.В. Методика підготовки та проведення комплексних практичних занять з тактики та фізичної підготовки з підрозділами Державної прикордонної служби України : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Видавництво АДПСУ, 2004. 188 с.
6. Про державний кордон України : Закон України від 4 листоп. 1991 р. № 1777-ХІІ. Комп'ютерна інформаційно-правова система «Ліга». URL: www.liga.net (дата звернення: 11.09.2020).
7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. Зі змінами ; ост. ред. 13 січ. 2011 р.

8. Про національну безпеку України : проект закону України від 28.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531 (дата звернення: 20.09.2020).
9. Райко В.В. Методика підготовки та проведення тактико-стройових занять з майбутніми офіцерами запасу. *Збірник наукових праць № 56. Серія: педагогічні та психологічні науки* / голов. ред. Л.М. Романишина. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. С. 111–114.

REFERENCES

1. Berezyuk, V.P. (2013). Osoblyvosti provedennya praktychnykh zanyat z taktyky prykordonnoyi sluzhby. [Features of practical classes on border service tactics]. Collection of scientific works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine. *Series: pedagogical and psychological sciences* / [ch. ed. VV Raiko]. Khmelnytsky: NADPSU Publishing House, 2013. № 4 (69). P. 26–33.
2. Demyanyuk Yu.A. (2010). Formuvannya viyskovo-orhanizatorskykh umin u maybutnikh ofitseriv Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. [Formation of military-organizational skills in future officers of the State Border Guard Service of Ukraine] : author's ref. dis. ... cand. ped. sciences : 13.00.04. Nat. acad. State. border. service of Ukraine named after B. Khmelnytsky, 2010. 20 p.
3. Ishchenko D.V., Filipov A.F. (2002). Osnovy viyskovoyi pedahohiky. [Fundamentals of military pedagogy]. Khmelnytsky: Nat. acad. PVU, 2002. 106 p.
4. Kubitsky S.O. (2002). Systema otsynuyannya hotovnosti maybutnikh ofitseriv do profesiynoyi diyalnosti. [System of assessment of readiness of future officers for professional activity] : author's ref. dis. for science. degree of Cand. ped. Science: special. 13.00.04 "Theory and methods of professional education". K., 2002. 19 p.
5. Mysyk A.B. Klochak A.M., Figure O.V. (2004). Metodyka pidhotovky ta provedennya kompleksnykh praktychnykh zanyat z taktyky ta fizychnoyi pidhotovky z pidrozdilamy Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny. [Methods of preparation and conduct of complex practical classes on tactics and physical training with units of the State Border Guard Service of Ukraine]: textbook. Khmelnytsky: ADPSU Publishing House, 2004. 188 p.
6. Pro derzhavnyy kordon Ukrayiny. [On the state border of Ukraine]: Law of Ukraine of November 4. 1991 № 1777-XII. Computer information and legal system "League". URL: www.liga.net (access date: 11.09.2020).
7. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrayiny. [On the State Border Guard Service of Ukraine]: Law of Ukraine of April 3. 2003 № 661-IV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. № 27. Art. 208. With changes; ost. ed. Jan 13 2011
8. Pro natsionalnu bezpeku Ukrayiny. [On the national security of Ukraine]: the draft law of Ukraine of February 28, 2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531 (access date: 20.09.2020).
9. Raiko V.V. (2010). Metodyka pidhotovky ta provedennya taktyko-stroyovykh zanyat z maybutnimy ofitseramy zapasu. [Methods of preparation and conduct of tactical and military classes with future reserve officers]. *Collection of scientific works № 56. Series: pedagogical and psychological sciences* / chapter. ed. L.M. Romanyshyna. Khmelnytsky : NADPSU Publishing House, 2010. P. 111–114.